

Forfatter: Henrik Schovsbo

Titel: Harald Kidde

Anvendt udgave: Harald Kidde

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (dsl.dk)

Det Kongelige Bibliotek (kb.dk)

Harald Henrik Sager Kidde

Indhold

- [Indledning](#)
- [Biografi](#)
- [Forfatterskabet](#)
- [Forfatterskabets modtagelse og efterliv](#)
- [Tekstoplysninger](#)
- [Bibliografi](#)
- [Henrik Schovsbo](#)

Indledning

For at læse Harald Kidde skal man have Tid - og gidde (Neuruppiner fra *Blæksprutten* i: Cai M. Woels udgave af *Parabler*, 1953, s. 150)

Harald Kidde debuterede som digter meget tidligt; som 22-årig udgav han i 1900 *Sindbilleder*, et bind lyriske småtekster i tidens stil, parabler kaldte han genren. To år senere kom første bind, *Døden*, af den store dobbeltroman *Age og Else*. Udgangspunktet for romanen var hans eget liv og hans egen by, Vejle, og han havde skrevet på den, fra han blev student. I en række romaner frem til 1910, der nok har forskellige personer, men som alle er knyttet til Vejle og til en gennemgående psykologisk tematik, udfoldes hans ungdomsforfatterskab og kunstneriske modningsperiode.

Det egentlige gennembrud kom med den betydelige roman *Helten* (1912), hvor han fremtræder som afklaret og markant religiøs, (men ikke dogmatisk kristen) forfatter af streng pietistisk skole. Værket indbragte ham hæder, men læserne tog ham hverken på dette tidspunkt eller for den sags skyld senere til sig. Selv hans mesterværk, også målt med en international alen, romanen *Jærnet* (1918), faldt til jorden. Bogen var tænkt som indledningen til et stort epos i fire bind om kulturens udvikling fra den begyndende industrialisme og frem (uvist hvor langt, da der ikke er overleveret skitser).

Da Kidde døde af den spanske syge i 1918 havde han netop udgivet *Jærnet*, der på mange måder falder ind i tidens oplevelse af omvæltninger og kaotiske tilstande, idet 1. Verdenskrig endnu ikke var afsluttet, da bogen blev skrevet. Men hvis man tænkte sig, at Kidde havde overlevet og havde skrevet sit værk færdig på samme niveau som første bind (hvis og hvis!) og var det kommet på et hovedsprog, ja, så var det måske Kidde, der havde leveret den afgørende moderne roman og ikke James Joyce med *Ulysses* (1922).

Allerede mens Kidde var barn og gymnasiast, nød den følsomme dreng at blive dyrket som litterært vidunderbarn med langt hår, Byron-krave og fløjlsdragt, evigt læsende og skrivende. Han holdt litterært hof i skolen og foregreb sit digterkald i sine fordringsfulde stile, der voldte ham problemer til studentereksamen. Man skrev dengang to stile til artium, og selv om den ene af de to censorer var en ven af huset, og dansklæreren var faldet pladask for sin sære og løfterige elev, fik han kun svarende til 5 og 6 for de to og reddede netop første karakter i det samlede eksamensresultat, hvad der i Kiddes selvforståelse betød meget. En beundrende kammerat skrev sine stile i den unge Haralds manér, men faldt helt igennem til en lille 2. karakter, for den skrappe censor krævede, at der blev statueret et eksempel over for skaberiet.

Episoden plagede begge drenge - og optrådte senere i en af Kiddes romaner (*De Salige*, 1910) som skæbnesvangert for både forbillede og efterligner.

Da Kidde efter studentereksamen kom til København i 1898, fik han af sin litterære vejleder og senere bedste kritiker, professor Valdemar Vedel, det gode råd at lade poesien (som han skrev let og i store mængder) ligge og i stedet koncentrere sig om prosaen, hvad der førte til en hurtig debut med kortprosastykker i tidsskrifter og blade.

Den gravalvorlige yngling skrev i sin tids stil. Småstykker som Johannes Jørgensens (1866-1956) og Viggo Stuckenbergs (1863-1905) (de to samtidige digtere han ubetinget satte højest). I romanerne var han mere søgende i bestræbelserne på at finde en stil. Debutromanen *Aage og Else* - og især efterfølgeren *De Blinde* (1906) - følger til det parodiske J.P. Jacobsens (1847-85) forbillede, mens han eksperimenterer med Herman Bangs (1857-1912) fortælle måde i romanen *Den Anden* (1909) for endelig at finde sit eget, klassiske præg i *Helten*. I denne række romaner sker en stilistisk modning og selvstændiggørelse, der fører Kidde fra at være en tidstypisk digter frem til selvstændighed i tematik og stemme.

Men Kiddes udvikling standser ikke her; i sin sidste bog *Jærnet* bryder han sig en helt ny vej i både den montageprægede ekspressionistiske fortælleform og det højstemte og rige sprog, der formidler mange slags stof lige fra industrihistorie til religiøs og erotisk poesi. Her er han på højden af dansk og europæisk litterær kunst i den turbulente tid omkring 1. Verdenskrigs slutning.

Biografi

Harald Henrik Sager Kidde blev født 14.8.1878 som søn af den gamle amtsvejinspektør i Vejle og hans 30 år yngre hustru. Der var endnu to børn i ægteskabet: en storesøster, der døde ung af tuberkulose og en yngre bror, senere konservativt politisk håb og nyvalgt folketingsmand, da de to brødre døde med få dages mellemrum af den spanske syge i 1918, kort efter afslutningen af 1. Verdenskrig. Kiddes politiske verden gik under i krigen, og en ny verdensorden havde ikke vist sig for ham som andet end en mulighed, som hans sidste storværk (tetralogien, hvis eneste udkomne bind, *Jærnet*, fra dødsåret) skulle udfolde.

Kiddes far havde desuden en søn uden for ægteskab, født længe før han giftede sig med sin senere hustru. Han tog sig pænt af ham, lod ham dog ikke få sit eget efternavn; han levede som Johan Plesner. Han blev læreruddannet og var i en lang årrække lærer på Læsø (hvor også Harald Kiddes mor havde tilbragt vigtige barndomsår, og i øvrigt lært lærer Plesner at kende). Denne skjulte bror blev senere en del af inspirationen til troshelten Clemens Bek i romanen *Helten*, hvorogså hans Læsø blev et billede på livets kyst.

Opvæksten i Vejle var tryk og kultiveret borgerlig med musik og digtning, som optog den unge Harald så meget, at han ville gøre det til en livssag - og miljøet så en digterspire i ham. Men barndommen blev også fuld af sorg og død: Søsteren og faderen døde, inden han blev student, og mor og sønner flyttede ud af miljøet (og anseelsen) til København; her plejede Harald sine digterdrømme, mens hans brødstudium var teologi. Han fandt dog sine medstuderende for ualvorlige og letsindige, og han søgte derfor et huslærerembede hos en præst på Læsø for at leve sig ind i sin mors barndoms miljø og samle sig til et alvorligt, digterisk manddomsliv. Uheldigvis kom en slæde i vejen, idet Kidde i 1899 havde offentliggjort en lille følsom prosaskitse, "Pigens Vadested" i *Illustreret Tidende* (nr. 32, 7.5.1899, s. 546), hvor han med forståelse skildrede en ulykkelig pigeskæbne, der antydede, at den stakkels pige ikke havde anden udvej end at sælge sig selv ved at hengive sig til en rig mand imod sin tilbøjelighed for at hjælpe sin familie (skitsen er optaget i debutbogen *Sindbilleder*, 1900, s. 48-49). En ivrig

grundtvigianer advarede i et indlæg i *Kristeligt Dagblad* mod digtere med en så "laks" moral, med det resultat at engagementet på Læsø blev aflyst. Kidde tog i stedet på besøg et halvt års tid hos en tidligere lærer fra gymnasiet, nu præst i en hedeegn - en indøvelse i alvor, der førte frem til, at forfatterdrømmen modnedes hos ham.

Kidde debuterede som sagt med en samling småstykker i tidens stil, *Sindbilleder*. 1902 indledtes romanforfatterskabet med *Døden* - første bind af *Aage og Else*, hvis andet bind, *Livet*, kom året efter. Harald Kidde var 25 år gammel en etableret forfatter - og et stridens tegn - for hvorfor kommer døden før livet? Hvorfor er der så mange langelige naturskildringer og så lidt socialt miljø i disse gravalvorlige bøger?

1906 blev Kidde - der havde lidt skræmmende kærlighedssorg som gymnasiast - forlovet med forfatteren Astrid Ehrencron-Müller, og de blev gift året efter. De to åndfulde mennesker var ikke tilsammen praktiske nok til selvstændig husførelse, endsige børn, og de levede resten af deres liv et pensionatsliv uden mange penge. Da Astrid Ehrencron-Kidde døde i 1960, indeholdt hendes bo ifølge skifteprotokollen på Frederiksberg værdier for 50 kr. samt et maleri af Sigurd Swane af Harald Kidde, solgt på auktion for 26 kr.

I lange perioder boede ægteparret i Sverige, især efter at Kidde 1913 havde fået det store og prestigefyldte Anckerske Legat, der krævede et længere udenlandsophold. En planlagt, klassisk rejse til Tyskland og Italien blev opgivet, da ægteparret skulle af sted i 1914, og i stedet tog de til Sverige, hvor de særlig opholdt sig i Värmland, hvor den lange research til det store værk *Jærnet* begyndte og varede, til bogen udkom 1918.

Solgt blev Kiddes bøger næsten ikke, enkelte kom i nyt oplag, især i 1920'erne, blot *Helten* er kommet i betragtelige oplag. Han havde i samtiden et ry for at være sær og næsten smerteligt alvorlig - Jørgen Bukdahl kalder således afsnittet om Kidde i sin bog *Det moderne Danmark* (1931) for "Det moralske Gennembrud". For tidens nyopdukkede teologiske bevægelse *Tidehverv* blev han et yndlingsoffer, for man så i ham - ikke mindst i hovedværket *Helten* - en profet for den moderne forpylede og sentimentale fromhed uden luthersk dogmatisk tyngde, så man angreb ham forbitret på linje med modepræsten Olfert Ricard og hans forkrampet følelsesprægede *Ungdomsliv* (1905 - 27. oplag 1920).

Men set fra nutiden må man sige, at Kiddes forfatterskab endte flot: Hans sidste værk indvarslede en litterær collage- og montageteknik, der på den ene side foregreb den ekspressionistiske digtning og på den anden den essayistiske roman. I sin følsomhed over for sin epokes tendenser var Kidde en autentisk del af den bevægelse, der i samtiden bl.a. udmøntede sig i den revolutionære russiske og tyske filmkunst og bildende kunst. Litteraterne er slet ikke færdige med at tolke *Jærnet* - og for den moderne læser venter her store oplevelser.

Forfatterskabet

- [Kortprosa](#)
- [Romaner](#)
  - [Vejleromanerne](#)
    - [Aage og Else](#)
    - [De Blinde](#)
    - [Loven](#)
    - [Den Anden](#)
    - [De Salige](#)
  - [Manddomsromanerne](#)
    - [Helten](#)

- [Lærnet](#)

Kortprosa

Simon af Kyrene

- Fader, du bar jo Korset for Herren den Dag, de korsfæstede ham? -
  - Ja, Alexander, det gjorde jeg -
  - Fader, hvorfor bar han det ikke selv? -
  - Han segnede under det i Tyropoions Dal - - og så tog de mig -
  - Så var han altså for svag, Fader? -
  - Ja - Alexander ... men ... -
  - Å, Fader, bare du aldrig havde båret det Kors! -
  - Men hvorfor dog, Alexander? -
  - Å, Fader, havde du ikke båret det ...! -
  - Men hvorfor siger du dog dette? -
  - Å, Fader, havde han dog selv båret sit Kors ... helt op på Golgata Banke! -
  - Alexander, forsynd dig ikke -
- (*Sindbilleder*, s. 82-83)

Harald Kidde debuterede 1900 med en lille samling prosaskitser, parabler som nævnt. I sin levetid udsendte han blot to samlinger, *Sindbilleder* og *Luftslotte* (1904).

Efter hans død er der kommet flere udvalg af disse tekster, især skal fremhæves Cai M. Woels udgave *Parabler* (1953), der rummer en række af Kiddes småtekster, der ikke tidligere er blevet bragt i bogform. Disse parabler er hentet i tidens ugeblade, tidsskrifter og julehefter, for Kidde var altid leveringsdygtig med mere eller mindre følsomme og dybsindige indlæg.

En parabel i Kiddes forstand er som ovenstående eksempel viser ofte en tekst, der tager afsæt i kendt stof, enten som her bibelsk eller fra mytologi eller folketro. Det er ofte (falsk naive) dialoger, der fører frem til en (let) ironisk pointe, der stiller et overraskende spørgsmål, der kan åbne et uventet perspektiv. Hvorfor kunne fx her den gudesøn, der ellers kunne alt, ikke selv bære et kors af et par planker træ, som Simon var i stand til at slæbe? Var Jesus overhovedet Guds søn? Man kan her tænke på svenske Selma Lagerlöf (1858-1940), der i tiden udsendte sine *Kristuslegender* (1904), dog fortalt med ægte naivitet.

De to bind, Kidde selv har foranstaltet, er begge bygget stramt op med afdelinger, der hver for sig holder sig inden for en temakreds. En af de bedst pointerede tekster fra *Luftslotte* lyder i sin fulde udstrækning:

Ved Paradisets Port

I

"Sankt Peder, luk mig ind".

"Stands lidt. Sjæl, hvad har du gjort?"

"O tro mig, Sankt Peder, jeg har intet ondt gjort".

"Jeg spørger dig ikke, hvad du ikke har gjort, jeg spørger: Sjæl, *hvad* har du gjort?"

"Sankt Peder....."

II

"Luk op, Sankt Peder!"

Harald Kidde,

"Hvad vil du?"

"Ind i Paradis!"

"Er det til den Korsfæstede, du vil ind?"

"Ja, ind i hans Paradis!"

"Hvor er dit Kors? vis mig dine Naglegab".

"Sankt Peder ....."

"Gå bort! her hører du ikke hjemme."

(*Luftslotte*, s. 13)

Cai M. Woels samling af parabler er ikke så stærkt tematiseret. Den mest interessante tekst er et enquete-svar som Kidde gav i 1915 som svar på spørgsmålet: Hvordan blev jeg digter? Her fortælles smukt om barndommen i Vejle og turene med faderen på de lange inspektionsture.

Denne følsomme genre var almindelig i tiden, ikke mindst blandt de symbolistiske digtere, sikkert under indtryk af at denne type følsomme småtekster blev udgivet af den franske digter Charles Baudelaire (1821-67) i *Le Spleen de Paris. Petits poèmes en prose* (posthumt udg. i 1869, da. *Parisisk Spleen*, 1918). Blandt andre Johannes Jørgensen (fx *Lignelser*, 1898) og Viggo Stuckenberg (fx *Vejbred*, 1899) bidrog med småbøger, der ofte også var grafiske kunstværker lige som Kiddes to bind, med vignetter, marginaltitler og trykt på smukt papir - indbundne, skabt som gaver til følsomme sjæle. Af disse tekster i tiden udviklede sig Johs. V. Jensens (1873-1950) "myter", der som de eneste i perioden nåede en kvalitet, der retfærdiggjorde et længere liv i litteraturen, hvad man ikke kan sige om Kiddes bidrag til genren, der mest er interessante, fordi en række temaer i romanerne er foregrebet her.

Samtidskritikken var ikke dårlig ved Kiddes debut, selv om Henri Nathansen i et brev mente at sejren havde været for let. Edvard Brandes var ude med ros i *Politiken* (9.9.1900), hvor han talte om "en elegant Debut", og hvor han roser stilen, men finder formen, de korte prosastykker uden forbindende tekst, noget trættende. I en lidt længere analyse i *Tilskueren* ("Litterært Rundskue", 1901) fremhæver Valdemar Vedel det symbolistiske tidspræg i *Sindbilleder*, og han anfører en række paralleller fra ind- og udland. Nok må han notere en vis søgthed i valget af temaer, men stilen er enkel og "stemt i en vis monoton Syngen" (s. 90). Mest tankevækkende er hans spørgsmål til bogens dødsoptagethed, der sætter sandhed og idé højere end livet i en række ungdommelige bravader: "Er Livets Ret den højeste Ret" (s. 91) - denne usikkerhed sidder tilbage i læseren med "sin stikkende Brod" (smst.) - og det er jo temaet i en lang række af Kiddes bøger, ikke mindst i de romaner, der i det følgende analyseres som "Vejleromanerne", anslået fra forfatterskabets første begyndelse.

Ud over parablerne skrev Kidde under arbejdet med *Jærnet* en række rejseindringer, især fra hans mange rejser i Tyskland og Schweiz, der er baggrunden for bl.a. anden del af romanen *De Blinde* (1906). De er samlet i en lille posthumt udgivet bog, *Vandringer* (1920), udgivet af vennen og kritikeren Christian Rimestad - der også har skrevet et afsluttende essay om Kidde og hans forfatterskab. I dette bind findes også en afdeling kortere tekster af parabel-typen, samt tre studier til fortællinger til *Jærnet*. Der er ikke noget helhedspræg over teksterne i denne samling, der medtages her, fordi de dels kaster lys over dele af forfatterskabet, dels viser Kidde i en anden og friere rolle som skribent, især i rejseskildringerne.

Romaner

Vejleromanerne

Kiddes ungdomsromaner har alle en tilknytning til barndomsbyen Vejle. Enten udspiller de

sig dér i deres fulde udstrækning eller over kortere dele af handlingen. Også en række figurer går igen i større og mindre roller. Men nok så afgørende for at se disse romaner (*Aage og Else* (1902-03), *De Blinde* (1906), *Loven* (1908), *Den Anden* (1909) og *De Salige* (1910)) som samhørende - som allerede Villy Sørensen antydede muligheden af i sit store Kidde-essay "Erindringens digter" i *Digtere og dæmoner* (1959) - er den fælles tematik, forholdet mellem livet og døden samt krop og ånd, der udfolder sig i denne række og endelig finder en afklaring i den sidste roman, der tillader Kidde at frigøre sig til et manddomsforfatterskab, der blot omfatter to værker, de to hovedværker *Helten* (1912) og *Jærnet* (1918), der afviger ganske meget fra den første række.

Aage og Else

Tue - en Gang - siden - husk så på, vilde jeg være den Lull du holdt af, hvis jeg ikke gjorde, som jeg nu gør? Tænk på det, Tue, og hold så igen af mig, og jeg vil også holde af dig, langt borte fra dig, men komme til dig og elske dig Tue, det har du gjort at jeg aldrig mere kan eller tør, for du har bespottet Livet, Tue.Lull - Lull.

(*Aage og Else*, bd. II: *Livet*, s. 404-405)

Folkevisen "Fæstemanden i Graven" (*Danmarks gamle Folkeviser*, bd. 2, 1856, s. 492-497) som dobbeltromanen *Aage og Else* (bd. I: *Døden*, bd. II: *Livet*) har titel efter, handler om jomfru Else, der sørger så meget over sin døde fæstemand, at det bliver ham for meget i graven. En nat står han op og lakker til jomfruburet for at overbevise hende om, at hun har sit eget liv og sin egen lykke at leve efter hans død, og hun lader sig tilsyneladende overbevise. Men hun lister efter ham, da han ved daggry drager tilbage til kirkegården og slipper i graven igen. Inden længe ligger hun ved hans side.

Også romanen handler om forsøget på at overvinde sorgen over døden og nå frem til livet. Den store roman følger Tue Tavsens i hans barndom og gymnasieår frem til han forlader sin hjemby for at drage ud i verden. Tue er bundet af en lammende følelse af skyld og sorg, der i troskab mod slægtens mange døde forhindrer ham i at hengive sig umiddelbart til kærligheden og livet.

Tue er som Kidde selv søn af amtsvejsinspektøren i Vejle (bynavnet nævnes ikke, men alle øvrige lokaliteter i og uden for byen). Han er yngste søn, og i løbet af få år dør hans ældre bror og hans bedste legekammerat. Senere dør storesøsteren og derefter begge hans forældre, så som 16-årig står Tue alene i verden. Det faste holdepunkt i hans videre liv frem til studentereksamen er en skolekammerat, Lull Wedén, en fremmed pige, forældreløs som han, men et lyst lykkemenneske. Efter en længere udlandsrejse slår Tue sig som 17-årig ned i en lille lejlighed med husholderske, og han er parat til at gøre sin skolegang færdig.

Lull gør et dybt indtryk på ham, og medens de to i fællesskab læser pensum til skolen og vandrer lange ture i de uendelige Vejle-skove, drages han mod hende og må afklare sig spørgsmålet: Skal han leve bundet til mindet om sine døde eller frigøre sig fra fortiden for at leve sit liv i et ægteskab med hende? Efter mange og lange kriser i forholdet mellem de to, når Tue til slut frem til den indsigt, at de døde vil leve videre i slægtens børn, og han er endelig åben mod fremtiden og livet.

Denne vending foregår under et ophold efter studentereksamen hos hans afdøde søsters lærer i klassiske fag, der nu er præst i et nordjysk hedesogn. Men da er det for sent: Netop som Tue vil drage hjem til Lull og fremtiden, får han et brev fra hende, hvor hun siger stop. Han har i hendes øjne "bespottet Livet" (bd. II, s. 405) i sin bundethed til de døde, og hun søger ud til

livet under en varmere sol end den Tue og hans dystre Vejle kan tilbyde hende.

Tues problem sættes i relief, idet der ud over ham og den livsduelige Lull optræder en anden ung mand fra deres skole, Sigurd, en charmerende og pågående yngling, der står i kontrast til Tue og i et vist konkurrenceforhold til ham om Lulls gunst. Her kommer Tues klamme vingeskudthed og lammelse under alle de indre konflikter frem i klart lys. Det er en metode - kvinden mellem de to mænd, den hæmmede helt og den robuste medbejler - der går igen i en række af Kiddes romaner. I de to sidste "Vejleromaner" (*Den Anden* og *De Salige*) er det dog en mand mellem to kvinder, der hver for sig repræsenterer åndelighed og kødelighed.

Men både Lull og Sigurd er bipersoner i Tues historie om hæmning og hengivelse. Som ved et af folkevisens runeslag er han ramt i livsnerven af en traumatisk hændelse. Som barn leger han lystigt med sit legetøj i et øjeblikks selvforglemmelse på selve dagen for sin brors begravelse. Et blik fra moderen er nok til at vække ham til en pinlig selvbevidsthed og et fuldstændigt spontanitetstab, der ikke forlader ham, før han er parat til at forlade sin barndom og knytte sig til Lull - der altså i samme øjeblik skipper ham.

Hvordan Tue - eller hans forfatter, som ligner ham så meget - kommer over disse skæbneslag skildres i den følgende række romaner, der beskæftiger sig med en lignende tematik af binding og frigørelse, af strid mellem renhed og kødelighed, der først fører til en tilsyneladende afklaring i *De Salige*, hvor renhedsdriften endegyldigt sejrer, og seksualiteten afskrives.

Aage og Elses indre problematik præger fremstillingen i høj grad. Der er intet socialt miljø i romanen, men mange og lange naturskildringer som kulisser på scenen for den megen følelsesfuldhed, der udtrykker sig i en vidtudspændt lyrisk stil, der for mange læsere er et vandmærke i Kiddes prosa, men som han faktisk hurtigt forlader.

Poul Levin var ikke i tvivl i sin anmeldelse i *Politiken* (10.3.1902) af *Døden*: "Han (Tue) er sygelig og kvindagtig, han ræsonnerer som en nervesvag Voksen. Han har perverse Instinkter [...] Til Trods for den uafbrudte Alvor, der hersker i Bogen, leges der dog frivolt med Døden i den". I Poul Levins anmeldelse af *Livet* (13.9.1903) noterer han noget spidst, at denne bog blot er *Døden* om igen, for den handler ikke om Lull, men om Tue én gang til, ja, er en lang monolog af ham - og: hvorfor elsker hun ham overhovedet? Dog værket er i meget en digters værk; Kidde kan noget med sproget. Lulls utrolige vedhængen undrer også --h i *Berlingske Aftenavis* (9.10.1903), der finder hele værket både pinligt og betydeligt, stærkt personligt og alligevel interessant.

I sin samlede anmeldelse af de to bind i en kronik i *Tilskueren* ("Harald Kidde: Aage og Else. Døden - Livet (1902-1903)", 1903) hylder Valdemar Vedel Kiddes værk som et løfte om, at man også i de store digtformer er på vej væk fra "Naturalismens Stene" (s. 928) og på vej mod en digtning der "gøre Brød for Hjerternes Hunger" (smst.). Han indvender dog, at Kidde har en svaghed for det poetiske i gammeldags forstand, men han er en rigtig digter.

Kidde var også glad for et digt af den beundrede Viggo Stuckenberg, skrevet som tak for hele værket. Sidste strofe lyder: "Aldrig skabtes en Lykke fuldt/ og aldrig en skyggeløs Morgen,/ fuldbaarne lister i Verden om/ alene Savnet og Sorgen" ("Den, som har levet", *Samlede Værker*, bd. 2, s. 368).

De Blinde

"He-Helene!" hans Legeme presset op mod hendes.

Hendes Hjærte flagrede op - han var angst som hun, dømt som hun, han -

I et kort, vildt Gisp sank de sammen på hinanden, ned over Tæppet, klemmende op i hinanden Smærtetornen, dragende hinandens Hud over de blodnøgne Legemer, to Dyr, jagne sammen alle Sider fra herhen, hvor der ikke var Rum for ét, og derfor opslugende hinanden.

"Bent!"

(*De Blinde*, s. 475)

I Kiddes næste roman *De Blinde* (1906) er man tilbage i Vejle, både geografisk og på den måde, at (bi)personer går igen fra *Aage og Else* - og Kiddes biografi, om man skal tro digterens skolekammerat og biograf Niels Jeppesen (*Harald Kidde og hans Digtning*, 1934, s. 83-84). Helten hedder Bent og tidligt forældreløs bor han hos en grandtante under beskedne kår. Bents far er en havareret digter, der er endt som en tuberkuløs, overarbejdet gymnasielærer, der ser sit livskald som dramatiker svinde i en træls hverdag med sygdom og evige stile. Bents mor græmmer og sørger sig til selvmord, og den halvstore dreng prøver at overleve åndeligt i selskab med sin tante og med hyppige besøg hos latinskolens gamle rektor, en ligeledes havareret akademiker, doktor i kunsthistorie og nuværende underviser i latin og græsk, der venter og venter på professorkaldet fra hovedstaden, men som dør, da det endelig kommer. Inden da har han hjulpet Bent med at komme på højde med sine kammerater i de fag, han har måttet forsømme som følge af sine forældres død.

Hos den gamle rektor samles et par gamle særlinge: den gamle kaptajn fra 1864 og sparekassebogholderen, der udgiver et tyndt hæfte med poesi i ny og næ, uden at vække nogen opmærksomhed - undtagen i Vejle, hvor han promenerer iført slængkappe og digterhat. De tre herrer taler næsten kun om kærlighed - der ikke blev til noget. Det evige omkvæd i deres tale er et par linier af Carl Bagger: "Kun eengang slynges Elskovs Blomst og Ranker/ Om det ungdommelige Hoveds Lok,/ Kun eengang fødes disse lyse Tanker,/ Kun eengang Nornen staaer ved Freias Rok" ("*Herregaarden*", *Udvalgte Skrifter*, s. 202).

Bent sidder i aftenskumringen efter lektielæsningen og annammer denne lære, som der ligger erfaring bag. Kaptajnen har elsket sin løjtnantskammerats forlovede fra det øjeblik, han bragte hende budskabet om dennes heltmodige død ved Dybbøl - og hun ham, men de har trofast holdt sig fri af andre forhold hele livet: den faldne stod dem imellem. Også digteren har kærlighedssorg, og rektoren har efter sin døende hustrus bøn (hun blev vanvittig efter at have født et dødt barn) giftet sig igen for at blive far. Og det blev en ulykke: Den kødelige borgerdatter, der giftede sig til et forventet professorindeskab, fik godt nok en datter med sin klassiske mand (hvad skulle den lille pige hedde andet end Helene?), men derefter viste hendes kødelighed sig i overfladisk madglæde og demonstrativ u-åndelighed - hun var flittig gæst i lejebiblioteket.

Helene befinder sig ikke godt i dette hjem, hvor rektoren bor foroven og resten af familien forneden i huset. Hun føler sig draget mod faderens verden, og hun finder i Bent en, hun kan knytte sig til - og kysse og blande blod med. Den jævnaldrende, dydige dreng føler sig overvældet af alt dette initiativ, der er hendes arv fra moderen. Men ét er han sikker på: Når de har kysset hinanden, er de bundet sammen til evig tid. Denne bundethed bruger han resten af sit liv på at respektere - sammen med sin lige så stærke pligt til at blive akademiker (klassiker) som sin far og gamle rektor.

Mange og opslidende kriser udspiller der sig mellem de to: han, den rene af sind og hun sanselig og uren i støbningen. Der er næppe den ydmygelse, som Bent i sin ungdom ikke må tåle. Tanten dør, og han bliver afhængig af Helenes mors rige slægt, der tilbyder ham arbejde som yngste kontorist i deres firma, nu hvor han er blevet forlovet med Helene, der nyder nådsensbrød hos onklen og tanten. Helene kræver Bent helt og holdent - og det er han

indstillet på at opfylde, så han er på vej til at opgive sit studium. Men da en djærv ung levemand bliver indført i det hus, hvor Helene bor, tager han hende med den storm og lyst, som hun havde efterlyst hos Bent. Her er konstellationen fra *Aage og Else* tilbage, hvor den forsagte Bent bliver slået ud af den livskraftige medbejler, der gifter sig med Helene til hendes store fryd.

Der går en årrække. I værkets anden del er Bent flyttet til Schweiz, hvor han har taget ophold i en rolig dal ved en sø. Han oversætter halvdårlig litteratur fra tysk til dansk og omvendt, og han har opgivet alle krav på personlig lykke. Han er en helgenagtig særling på gæsthuset i, ja Friedheim af alle steder.

Hjemme er Helene blevet træt af den entreprenante ægtemand, der er blevet en stor mand i Vejle, og som næsten daglig voldtager hende (i disse romaner er seksuel praksis kun omtalt som voldtægt og avl af tykke børn). Hun længes nu efter den blidere Bent og opspørger, hvor han befinder sig. Da hendes mand skal på de kanter for at dyrke handelskontakter, rejser hun med og tager ophold på Bents logi et par måneder. Langsomt kommer de ind på livet af hinanden igen, og den følelsesmæssigt afdøde mand tør op og åbner sig for hende i en lang jammerklage over sit forspildte liv, bundet som han var for dette liv af hendes kys i barndommen. De genvinder hinandens fortrolighed, og hendes ophold hos Bent skal afsluttes med en flerdages bjergvandring op til de snedækte tinder. Da de en aften kommer frem til et højfjeldshotel, må de dele værelse, og drevet af situationen mødes de også fysisk - i samme øjeblik river en lavine hotel og alle gæster i døden. Dette er en allusion til Henrik Ibsen og hans sidste drama *Når vi døde vågner* (1899), hvis krav om personlig ubetinget sandhed og personlighedspsykologi har været i Kiddes tanker under udarbejdelsen.

De Blindes forskruede handling, der er refereret ovenfor, viser dobbeltbindingen mellem troskab mod fortiden og kønsforskrækkelsen. Splittelsen kan ikke løses i romanen, for den tegner sig her i ekstremerne: kødelighed (her forvrænget til voldtægt) og selvmedlidende afdøen fra verden, der begge består uden afvejet prioritering, hvorfor handlingen må kulminere i de tos fælles undergang. Konflikten er skærpet i forhold til *Aage og Else*.

De Blinde er fortalt i et meget manieret sprog, med mange halve sætninger, der glider ud i antydninger af følsom art, men også formuleret på en måde, at man bag det sagte aner, hvad personerne tænker, en form for dobbeltberetning, der udvikles i de senere bøger, der på den måde nærmer sig en fremstilling af bevidsthedsstrømmen. Et eksempel:

"Bent," hun så ham ind i Øjnene, Hånden trak sagte, "Bent, vi *må* spørge." "Må" - *må* spørge - han stirrede ind i hendes Øjne, så skælvende, så sørgmodige - "må" - hvorfor måtte hun - Sorgen, tvang den hende da? Han blev pludselig så ubestemt angst - Fyrbøderen - og hendes Faders Ansigt - hun vilde se det - og nu - hvad var det - led hun af Sorgen som af en Sygdom? -

(*De Blinde*, s. 121)

Han burde have opbrugt et helt forfatterskabs ration af tankestreger på nuværende tidspunkt, men det havde han ikke!

De Blinde sank hurtigt ned i glemslen og er ikke senere optrykt (dog 2. udg. i 1928), hvad der overgik de fleste af Kiddes bøger i slutningen af 1920'erne. Det var med urette, skriver Niels Jeppesen (*Harald Kidde*, s. 78), men den opfattelse står han ene med. Det er en mellembog på vej mod nye sonderinger i problemstillingen: binding og frihed, renhed og jordiskhed, ånd og kød, men dog omtalt ret fyldigt i det foregående, fordi tematikken i "Vejleromanerne" her foldes bredt ud.

Loven

Nej, nej, som en Drøm er du blevet mig, mer og mer gennem Årene, din sørgelige Virkelighed, hvad kommer den mig ved? Gud være priset for Drømmen, den kostede mit Liv.
(*Loven*, s. 62)

I første del af *Loven* fra 1908 er vi i Sverige, hvor helten, Niels Hilding, litterat i disputatsfasen (tysk romantik), ser tilbage på sine unge dage i Vejle. Han oplever det samme som Tue i *Aage og Else* og Bent i *De Blinde*: kærlighedssorg. Pigen hedder Margrethe, og hun er en frisk og livsglad pige, der ved et studentergilde giver Niels et kys, hvorefter han til hendes forundring offentligt erklærer, at de er forlovet. Efter nogen tid, hvor Niels lever med høje kærlighedstanker, skriver den fornuftige Margrethe et brev til ham med den besked, at det hele har været en misforståelse, og at hun har andre mål i livet end at være anledning til hans fantasier. Målet viser sig senere at være en tyk slagteridirektør, der hurtigt (inden hun er 30) får mange tykke børn med den efterhånden tykke Margrethe. Var hun dog i stedet død, så Niels kunne mindes hende som ånd - i stedet for at møde hende på gaden!

Niels' far er lektor i klassiske fag ved latinskolen, og det sære komparseri fra *De Blinde* optræder i hans barndomshjem, det stille hus ved fjorden ude i skoven, lidt borte fra byen. Her er tonen så sørgmodig, og forældrene er så evigt hensynsfulde over for hinanden, som hvilede en stor sorg eller skyld over familien. Niels bindes godt og grundigt til dette åndfulde miljø, hvis normer for et gyldigt liv han henvises til endnu mere efter historien med Margrethe. Forældrene dør ind i erindringen, smukt, i modsætning til den tykke slagteridirektørkone.

Mens Niels bor på et pensionat i Sverige på orlov fra sin undervisning for at pudse disputatsen af, træffer han en lidt mystisk, moden kvinde, Rut Norrcross. Efter nogen tid inviterer hun ham til at gøre sit arbejde færdigt i hendes hjem, en skånsk præstegård, hvor hun bor alene med sin far. Han tager mod tilbudet og flytter til den skånske skovlandsby, hvor han finder en række sære personer, der forvarsler skildringen af de havarerede og groteske typer på øen i *Helten*.

Den lov, der hersker i romanen er faldets lov. Fra det umiddelbare, kærlighedsfyldte liv, som Lull repræsenterede i *Aage og Else*, og som Niels oplevede i sine måneder som Margrethes forlovede, falder man, når kødeligheden gør sine krav gældende, og så synker jorden under én, og man står i kaos, hvor livsloven erstattes med gengældelsens lov. Det er lidt hårtrukket, for alle personerne: forældrene, Niels, Rut, hendes elsker, far og onkel, hendes veninde, alle i miljøet skal belyse dette begreb, og denne bevægelse gør bogen skematisk i sin opbygning og stiv i sit sprog. Rut siger i en fortrolig stund, inden hun bliver vanvittig (og dermed - også erotisk - forsvinder ud af Niels' rækkevidde): "Og - og undflyr jeg hinsides enhver Lov, idet jeg fuldkommer den eneste, jeg ser som min, da forbryder jeg mig mod den, der forpligter mig mod ham, hvis eneste Lov i Livet jeg er" (s. 205).

I denne bog, der ikke har mange romankvaliteter, selvom den rummer bizarre personer og drastiske begivenheder i fuldt mål (forbuden elskov, flere selvmord og vanvid), lever problematikken fra de tidligere romaner videre. Selv den kiddeske trekant-konstellation er til stede, idet Niels jo taber den glade Margrethe til den også erotisk sultne slagteridirektør. Niels, der oplever det hele, er underligt uinvolveret i de andres skæbne. Han kan ikke overskride sine egne grænser og træde i karakter som medmenneske, han lytter og registrerer - og tager toget videre midt i den svenske vinter, da alle ulykkerne er sket. Hjem til sit æstetiske registreringsarbejde.

Kidde satte selv *Loven* højt. Den er tilegnet hans mor, og har et motto fra Paulus' brev til

romerne: "Ti de bærer Loven skreven i deres Hjerter" - nemlig hedningerne, der ikke har lovens tavler af sten. Niels Jeppesen finder dog bogen uinspireret og fortænkt (*Harald Kidde*, s. 91-94), og deri kan man ikke være uenig.

Den Anden

Det manglede bare, man kunde elske, og så glemmes af den Anden, for en ny, en Tredje!
som om *den* kunde elske bedre og have mere Ret!
Hvert Menneske havde sin "Anden" og *kun den!*
(*Den Anden*, s. 13)

Denne lille roman fra 1909 udspiller sig i skovene ved Vejle. Den unge maler Helge er med sin hustru Eva (det første helte-ægteskab i Kiddes forfatterskab) flyttet til den egn, hvor han tilbragte meget tid i sin barndom. Hans mor led af tuberkulose og døde i barsels seng, da hun havde født Helge, idet hans far mod alle råd besvangrede sin svagelige kone. Faderen (også han tuberkuløs) boede i årevis på sanatoriet ved fjorden og den lille dreng med ham - og barnet arvede forældrenes lungesot.

Det unge par er vendt tilbage til disse dystre egne meget mod Evas vilje, for hun har svært ved at løsrive sig fra livet i København, men Helges lunger kræver frisk luft og hans kunst naturen som inspiration.

Eva er erotisk draget mod sin mand, som er mere koldsindig og mere er optaget af maleriet og tanker om døden - temaer, der manifesterer sig i en ung, mørk kvinde: Riborg. Hun kommer ud af skoven og skræmmer Eva. Her har vi den svage mand mellem to kvinder, den lyse, livets datter Eva, og den mørke, kunstens og dødens Riborg. Denne har en stærk indflydelse på Helge, og Eva føler, hun må kæmpe imod hende af al magt. Men Helge bliver draget af Riborg og hendes dæmoniske familie, og han begynder at male dystre naturbilleder, alt mens han giver hende lektioner i tegning.

En dag sejler de alle tre på tur over fjorden til sanatoriet, hvor Riborg uhæmmet tegner de syge og døende meget mod deres og Helges ønske, men hun er stærk fascineret af at give kunstnerisk udtryk for det menneskelige forfald. Helge og Eva installeres på sanatoriet i hans families gamle værelse, og de træffer den gamle overlæge, der har været Helge som en far, men som nu er ved at takke af.

Vi er på tuberkulosesanatoriet som billede på livet - Tue Tavsens hovedpersonen fra *Aage og Else*, sidder dødsmerket ved middagsbordet, hvor man søger at opretholde en munter og kultiveret tone. Tue omtales som en herre, vist fra egnen, der er vendt syg hjem fra udlandet. Det er tankevækkende og et vidne om Kiddes fornemmelse for sin europæiske litterære samtid - som han var godt orienteret i - at han her, 15 år før Thomas Manns store samtidsroman *Der Zauberberg* (1924, da *Troldfjeldet*, 1930) bruger miljøet på et tuberkulosesanatorium som billede på kulturens tilstand.

Da Eva åbner Helges øjne for, at Riborgs tilnærmelse til ham også er af erotisk karakter og ikke blot udstråler kunst og binding til død, river han sig forfærdet fri og kaster sig i armene på Eva. Lidt som Bent i *De Blinde*, dog uden lavine. Er han vundet for livet? Den syge lunge er der jo stadig, men bogen ender med Evas triumf - hun er hans sande Anden, et begreb bogen har navn efter og vender og drejer i mange betydninger, næsten som begrebet lov i den forrige roman. Men Kidde må have troet på Helges omvendelse, for han sendte bogen ud i verden med et kækt motto af den svenske digter E.G. Geijer (1783-1843) "Sorg är Synd".

Den Anden er den unge Kiddes største sproglige eksperiment, idet han lægger sig tæt op ad Herman Bangs stil med ultrakorte sætninger med linjebrud efter hver, og med en antydende, men dog meget sigende fortællemåde. Niels Jeppesen anfører, at bogen blev meget forskelligt modtaget, fra professor Hans Brix, der fandt bogen sær og skruet, og som litteratur uhjælpelig "Dødens Bytte" (*Harald Kidde*, s. 95), til den norske kritiker Charles Kent, der skriver, at *Den Anden* er et vidunderligt digt om kærlighedsunderet (smst.). Selv finder Jeppesen skønne skildringer af naturen omkring herregården Nebbegaard yderst ved fjorden, hvor den romantiske digter Ludvig Bødtcher (1793-1874) færdedes og digtede. Men det redder for ham ikke bogens kunstneriske værdi (smst., s. 98).

De Salige

"Vi er for langt fra hinanden, og De kan ikke give mig det, jeg ene søgte, ikke Husly og Penge og Mad, men Visheden om, at der er en Opstandelse for mig, for os alle"
(*De Salige*, s. 176)

Med *De Salige* fra 1910 slutter Kiddes ungdomsfatterskab og suiten af romaner med tilknytning til Vejle og modningens tematik.

Hovedpersonen er Henning Norden, en højt respekteret litteraturdocent og forfatter af klassiske, højmoralske digte. Han har etableret sig som platonisk elsker af den gifte Terese og lever roligt i et hus, der tilhører en forvirret herremand fra Vejlekanten, omtalt i *Den Anden* som en mand, der jager verden rundt i sin søgen efter retfærdighed - han leder efter den sande arving til det gods, han bor på og ejer for alverden.

Henning Norden opsøges en aften af en ung, fortvivlet kvinde, der siger, at hun er kommet til ham, for ellers må hun gå i døden. Docenten lader sin husholderske installere Nanna, som pigen hedder, i et ledigt værelse i huset. Det er tydeligt, at pigen er prostitueret, og i hendes sørgelige, men detaljerede (og pikante) fortælling hører man hendes snavsede skæbne fra børneprostitueret til indskrevet offentligt fruentimmer. En tid færdedes hun i den mere dekadente kunstnerboheme-kreds, som også den unge digter Norden strejfede i sin ungdom, indført af en medpoet og skandalejournalist, som han har kendt fra barndommen. Henning skylder denne Frederik noget, fordi han i gymnasiet tilbad og efterlignede Henning - også i sine artiumstile, der betød, at han fik for ringe karakter til at studere, og derfor forfaldt menneskeligt.

Her begynder Hennings skyld, der forøges, da han under et gilde hos udsvævende kunstnere ikke forhindrer, at en lille pige bliver voldtaget. Nanna var til stede den aften, og Hennings (halvhjertede) protest mod forførelsen fik hende trods alt til at tro godt om ham, der angiveligt var alt for uskyldig til dette miljø.

Nannas mor er også en falden kvinde, og hendes egentlige far er en sidegadeprokurator, der er gået i hundene. For nu at gøre en lang historie kort: Denne ulækre mand er Henning Nordens rigtige far. Denne far blev fordrevet fra sit oprindelige hjem og sin stilling som herredsfuldægtig i Jylland af Hennings mor, da det viste sig, at han på rejse til hovedstaden var faldet i synd for at kompensere for hustruens rene asexualitet. Han blev far til en datter og søgte med penge at sørge for pigen, men han måtte i den anledning svindle med betroede midler, som hans hustrus slægt skaffede til veje på betingelse af, at han for stedse forsvandt ud af billedet.

Hennings barndomshjem, der snart betegnes "Bjærget", snart "De Saliges Ø", var et paradis, hvor han levede et rent liv, og hvor ethvert tegn på spirende seksualitet undertryktes af den

strenge moder. En dag leger Henning frit på stranden med en pigekammerat, men straks er moderen der som keruben ved Edens Have og viser pigen væk - hun omkommer kort efter af et hugormebid! Da Henning som ung voksen forelsker sig i sin Terese og vil giftes med hende, er moderen der igen og forhindrer forbindelsen. Terese finder en sagfører (som faderen!) til det praktiske, mens hun og Henning sammen som sjælevenner dyrker den rene, væsentlige kærlighed.

I bogens univers oprettes der altså to tilsyneladende helt adskilte verdener: faderens kødelige og moderens æteriske. Henning tager sig i bogen den opgave på at løfte arven fra begge verdener, der jo i virkeligheden under overfladen er dybt forbundne; han vil være hel.

Hennings far bliver sat i fængsel for en gammel forseelse, men Henning opsøger ham for at få og modtage tilgivelse og for at præsentere ham for den unge luder, der altså er hans datter og Hennings søster. Henning kommer fra moderens bjerg til faderens dal, hans "nedrige Sted" for at citere mottoet fra Kiddes næste bog, *Helten*. Den har prostitutionsmiljøet fælles med *De Salige* og bygger videre på dens indsigt.

Far, søn og datter bliver forsonet, og da faderen derefter begår selvmord, er han i praksis ude af billedet og kan ikke true Henning socialt, og da Nanna er hans søster, kan hun ikke true ham erotisk, så han kan leve uantastet med sit trefoldige billede af de kvindelige roller: moderen, søsteren og sjælsveninden.

Hennings livskabale går op; han har på et vist niveau oplevet, at hans splittede eksistens er helet - og det har betydet, at han helt og aldeles har vist seksualiteten, men jo ikke dermed erotikken ud af sit liv, for så vidt som hans platoniske forhold til Terese er højstemt erotisk. Han kender omkostningerne ved den fortrængning, han har oplevet i sin opvækst med moderen, han betaler dem (vist) også, men fastholder med åbne øjne den afvisning af den kødelige drift, der har spøgt hos alle de øvrige helte i "Vejleromanerne", der ikke har erkendt sagens indviklede konsekvenser, og derfor er de på forskellig måde blevet ofre, mens han går fri.

På denne måde sætter denne psykologisk spændende, men meget skematiske bog et klart punktum for ungdomsværkerne. Nu og i fremtiden er alt ånd og erindring, som også bliver temaet i den første manddomsbog, *Helten*. Det er ikke særlig kulturradikalt korrekt, og Villy Sørensen (*Digtene og dæmoner*, s. 77 f.) ser udelukkende faretegn i slutningen af bogen. Men i Kiddes forfatterskab er den oprindelige temaknude løst, og han skaber i de følgende år væsentlig kunst ud fra sit særegne, men også gyldigt valgte standpunkt.

Manddomsromanerne

Helten

Og alle steg vi, Hånd i Hånd, med Jacobus Uz øverst oppe og Prinsen dybest nede, i én lang *Kæde* mod Stjernen, mod Gud, at også vi, Jordens sidste, skulde nå vore allerede frelste Brødre, i det nye Himmelskib.
(*Helten*, s. 272)

Med dedikationen til sin moder frembærer Kidde for hende sin store roman fra 1912, *Helten*, som sit første gyldige manddomsværk. Selvom den ifølge Niels Jeppesen kun solgte 190 eksemplarer det første år (*Harald Kidde*, s. 120), blev det dog Kiddes gennembrud til berømmelse og det store publikum. Året efter fik han et af tidens store forfatterlegater, det

Anckerske Legat, og efterhånden fandt bogen sine læsere, så der udkom oplag på oplag, en steady-seller, der 1949 med 5. udgave nåede op på 21.250 eksemplarer. For så endelig at få de store oplagstal ved at blive indlemmet i *Gyldendals Bibliotek* 1963 og i serien *Traneklassikere* i 1969. Det er ikke uden grund: *Helten* er et hovedværk i århundredets danske litteratur, og ud over læserne har også kritikken fået øje på det, og bogen er Kiddes mest analyserede og kommenterede.

Helten består af to dele, "De sorte Skove og det sorte Stræde" og "Øen", i originaludgaven samlet i ét bind med fortsat paginering. Tilsammen spænder de to dele over tiden fra Napoleonskrigene (1803-14) til Kiddes nutid, og geografisk fra Schwarzwald i Tyskland over København til en ubenævnt dansk ø, der kun kan være Anholt. Kompositionen, der binder tider og steder sammen, er ganske kompliceret - og dog helt enkel. Yderst er en nutidshandling på øen. Lægeparret er ved at gå menneskeligt i stå, barnløse og snydt for deres skæbne på fastlandet - andre har virkeliggjort mandens drøm om et stort, moderne nervesanatorium i skoven ved fjorden (Vejle?), og nu går de til i en fjern udørk, uden mulighed for at komme væk.

I denne situation bliver det patienten, der hjælper lægen: Den døende olding Clemens Bek, der i mere end en menneskealder har været pøgelærer på øen, fortæller lægeparret og præsten sin livshistorie. Dette har den virkning, at de alle tre finder ind til meningen med tilværelsen - og at lægeparret tager et stakkels barn til sig som deres eget (ukønnet formering!).

Bogens handling ud over rammen er indholdet af Clemens' erindring, og er altså ikke blot fortalt i den almindelige fortællings datid, så sandt som enhver historie er fortalt, efter at den har udspillet sig, men her formidlet og tolket af en af personerne i fiktionen.

Clemens Beks beretning går som sagt langt tilbage. I Mellemtyskland levede en troende luthersk skovhuggerfamilie, der havde en opvakt søn og en munter datter. Sønnen, Eberhard, bliver holdt til bogen, mens hans søster falder for en rejsende adelsmand og føres i ulykke: Hun ender i et berygtet hus i Pistolstræde i København, da han er færdig med hende. Eberhard vender tilbage fra sin skole for at tage sig af sine forældre i deres sidste år, og da de er døde, drager han til København for at frelse søsteren og føre hende hjem. Han finder hende vanvittig i bordellet, og han slår sig ned her for at frelse alle pigerne. Han er strengt pietistisk og følger den samtidige københavner Søren Kierkegaard (1813-55) helt ud i hans kirkekamp. Det er fra disse episoder, at Kidde - bl.a. hos kritikeren Christian Rimestad (i efterskriften til Kiddes *Vandringer*) og ofte gentaget siden - har fået ry for at være kierkegaardianer, men det er altså blot figuren Eberhard, der er optaget af filosofien, ikke Kidde, hvis religiøsitet er følsom og diffus.

Til dette utugtens hus kommer en vinteraften en ulykkelig, højgravid pige, en præstedatter, der er kastet ud fra sit hjem efter at være ført i ulykke af en degenereret ung adelsmand. Samme nat føder hun en søn - og dør i barselsseng. Eberhard tager det lille barn til sig og ser en livsopgave i at opdrage ham til et Guds ris over en falden slægt, og drengen får i dåben de fromme navne Benedict Clemens Bek.

Barnet lever uskyldigt i al smudset, bliver student og begynder at læse teologi. Eberhard er nu død, men efterlader ham midler til at blive præst, sådan som Eberhard havde ønsket at blive, men aldrig blev. I gymnasiet og studenterdagene gentager et klassisk Kidde-motiv sig: Ved siden af Clemens står den stærke dreng, Adam. De to studenter holder sammen og går ud over de teologiske fag også til æstetik hos den fine gamle professor, der samler sine studenter i sit hjem. Her bliver de to unge mænd begge forelsket i professorens unge, smukke datter, Dorete, som Adam senere hjemfører til sin bispegård og ministerbolig.

En aften Clemens driver rundt i gaderne i sjælelig kvide, kommer han nær professorens hus, og ved et tilfælde ser han Dorete gennem et vindue ganske nøgen. Clemens bindes af dette syn for hele livet af denne - som han føler det - indvielse, og på stedet flygter han af sted i byens nat, til han standses af en syg ung prostitueret, som han i en dostojevskijsk scene omfavner og kysser og står så meget i forhold til, som han nu kan finde ud af. Han kaster alle sine penge til hende og løber forvildet ned til havnen, hvor den smukke, der afgår til øen ligger - som Karons båd til dødsriget, komplet med skræmmende helvedeshund. Han har nogen tid overvejet at tage mod en plads som lærervikar dér, og situationen vælger for ham: Han kaster sig om bord - og båden sejler ham straks til Anholt, der i 55 år skal være hans sted på jorden, kun afbrudt af en kort flugt til Grenå - med forsmædelig tilbagekomst.

Det spørgsmål, resten af fortællingen vil besvare efter denne kulørte optakt, er: Kan man få et gyldigt liv, i kjerkegaardsk forstand blive et sandhedsvidne, når man er på flugt for livet som Clemens?

I sine mange år på øen virkeliggør han det ideal af et liv for andre, som bør kendetegne en sand kristen, som den i øvrigt nu konfessionsløse, tidligere teologistuderende Harald Kidde vil vise. Her møder Clemens en række mennesker: adskillige præster, hvis medhjælp han bliver, og jomfru Camrath, en strandet københavnsk storborgerdatter, der efter at være blevet franarret sin arvede formue spiser nådsensbrød i præstegården. Hun er en oplagt lærerkone, men for den kyske Clemens bliver hun blot - Camrath. Her er også forvildede og forviste embedsmænd og en degenereret prins, der forbandet fra hoffet lever med en enkelt tjener, fordi han ikke kan holde sig fra små drenge. Og her er den rige krøbling, Jacobus Uz, en dæmonisk mand, der uden held har hjemskrevet koner fra fastlandet, som forfærdes over ham - men han og de fleste andre, også øens egentlige beboere, fiskerne, behandler hjælpedegnen smukt.

Clemens stritter imod sin skæbne: Han løber øen rundt, mærker den som et fængsel omgivet af vand til alle sider, og han forsøger sig med svir; men intet hjælper, han holdes fast og må søge friheden i sit indre. På øen rejser sig et højt fallisk fyrtårn, som har været skueplads for voldsomme begivenheder: Uz' eneste elskede kastede sig ud fra toppen på flugt for sin mand. Omkring dette fyr og dets natlige lys har Clemens et afgørende syn af jord og himmel forbundet af en kæde af lys med dansende skikkelser: Alle eksistenser på øen ses som en opstigende række mod det fuldkomne, himmelskibet: nederst prinsen, så de andre og øverst Uz.

Også andre steder overskrides den realistiske fortælling af scener, der på symbolistisk vis åbenbarer heltens ubevidste: I øens kro møder han lasten i alle skikkelser, han falder, men rejser sig igen. Han har søgt de "nedrige Steder" som bogens motto lyder med et citat fra Brorsons salme "Den yndigste rose er funden" (*Samlede Skrifter*, bd. 1, s. 40-42) (i de senere udgaver ændret til "Ak, søger de ydmyge Steder", som i salmebogen).

I sin stille dont udvikler Clemens sig ad det, der i den gamle, strenge pietisme hed "selvdødsens vej". Det understreges, at han altid er noget for andre, aldrig for sig selv - og det bekræftes i rammehistorien, hvor andre kan vinde livsmod ved at høre om hans liv. Der mangler ikke en gang en sømand, der kommer fra fjerne egne for at takke sin gamle lærer og oprette et legat til hans ære. Dorete, bispinden, som ikke aner, hvad hun har givet anledning til, slutter bogen efter at have hørt om den nyligt afdøde Clemens med at ytre: "Ja, hvad vilde Verden, hvad vilde vi alle blive, om ikke der gaves Stakler som han?" (s. 448).

Nemt var det ikke for Clemens, men han fik et gyldigt liv, et helte-liv, hvor ordet ikke skal forstås ironisk. Nærmest en munk er han, som Salomon Simonsen i Ernesto Dalgas' (1871-99)

Harald Kidde,

Lidelsens Vej (posthumt 1903), der indgår i forudsætningerne for romanen og dens psykologi. Som denne afstår han fra seksuel praksis, for hans eros synes bredt ud til alverden, at være blevet principiel og ikke konkret, gennem det (romantiske) 'dobbelte bryllup' med Dorete og med gadepigen.

Helten er en meget velresearchet bog. Pietismens historie i Tyskland og Danmark er indlejret ligesom miljøer i København i midten af 1800-tallet og på øen (her er studiemarken Læsø, som Kidde kendte fra moderens fortællinger og fra halvbroren, lærer Plesner på øen). Herved peger den metodisk frem mod det næste værk, *Jærnet*, som Kidde samlede stof til de næste fem år.

Af samtidskritikken bemærker man især vennen Martin Andersen Nexø's (1869-1954) kronik i *Politiken* (18.11.1912), hvor han noterer, at *Helten* betyder et gennembrud i forfatterskabet - men vil han nå det store publikum, sådan som han allerede har nået kunstnere over hele Norden? Nexø hæfter sig desuden ved, at Kidde stiller store krav til sin læser i denne bog om askesen, den livsfjendske kristendom, som Clemens Bek skal gennemleve som insektet puppestadiet for at springe ud som skøn sjæl.

I *Tilskueren* ("Nye Bøger", 1912) skrev Poul Levin en trods mange forbehold positiv anmeldelse. Han modstiller Kiddes og Henrik Pontoppidans (1857-1943) forfatterskaber: De er polære modsætninger i deres værdisættelser og i deres stil. "Pontoppidan [er] Hornet, som maner til Kamp, Kidde Orglet, der bruser om de døde" (s. 551). Kidde er romantiker i sin romanteknik, Ingemanns (1789-1862) romaner indkaldes til sammenligning.

Mest omfangsrig er Niels Kofoed analyse af *Helten*, idet han har udgivet sin værkanalyse som en bog, *Den nostalgiske dimension* (1980). Her gennemføres en nykritisk læsning, der i et vist omfang bygger på tidligere kritik (fx Niels Egebaks essay om Kidde i *Danske Studier* (1966), hvor lysmetaforikken første gang analyseres). Kofoed åbner for en forståelse af bogens symbolistiske og surrealistiske lag. Også Knud Bjarne Gjesing har skrevet en længere analyse af bogen i samleværket *Læsninger i Dansk Litteratur*, bd. 3 (1997), med fyldig litteraturvejledning. Disse læsninger har haft betydning for ovenstående, idet jeg dog især har været mig bevidst at forholde mig (lettere polemisk) til Villy Sørensens essay i *Digtere og dæmoner*, hvortil der tidligere er blevet henvist.

Jærnet

Han havde mødt et Ansigt i Ruden dér, i Skovmørket - sit eget!

"Den, der søger sig selv i Spejlet, vil aldrig finde nogen anden," lærte Maja de Unge dernede i Folkestuen ... Men han *havde* søgt Gud, "Bjærget"s: Jærnet, og *dog* fundet sig selv - Värmeskogens Fange ... Ingen anden? O jo: Susan! - i sit Blods Inderste: i Jærnet! (*Jærnet*, s. 211)

Få dage før Kiddes død i efteråret 1918 udkom hans sidste og forunderligste bog, romanen *Jærnet*. Den var tænkt som første bind af en tetralogi, hvis øvrige bind skulle hedde *Guldet* (det er annonceret på sidste side af den første roman), *Ilden* og *Ordet*. Hvad de tre sidste bind skulle omhandle kan man kun gætte på, da de efter sigende mange notater til dem, der var resultatet af Kiddes omfattende research, og som fyldte hele hans arbejdsværelse, ikke længere findes. Tiden, hvor *Jærnet* er blevet til, er 1. Verdenskrig, en tid for oplevelser af undergang for den kendte vestlige kultur og for eksistentielt kaos, så optakten taget i betragtning skulle værket nok skildre de sidste par århundreders og måske fremtidens store kulturelle forvandlinger. Kiddes projekt er således samtidigt med Oswald Spenglers store kulturhistoriske og -pessimistiske værk *Der Untergang des Abendlandes* (1918-22, da. (forkortet) *Vesterlandets undergang*, 1962) og på det politiske plan med det revolutionære røre i

Rusland og Tyskland.

Handlingen i *Jærnet* udspiller sig i det svenske jernværksområde omkring byen Filipstad i Värmland midt i 1800-tallet. Bogens struktur kan være vanskelig at overskue. Centralt står tre store børn: den 15-årige Steffan Choräus de Bèsche, søn af en rig godsejer, hvis familie har ejet et stort jernværk, men som nu lever tilbagetrukket på det smukke gods Morgongåfva, optaget af kulturelle og politiske interesser. Over for Steffan står den lidt ældre pige Susan, borgmesterens datter, og den 16-årige Brynte, søn af en stor brugspatron. Vi har her den klassiske Kidde-konstellation: den attråværdige pige over for to bejlere, den fine og svage Steffan, der er blevet vanfør efter et fald fra et tårn under leg med de andre, og den livskraftige Brynte, der som navnet siger er ren brynde, seksualitet. De tre oplever landskabet og miljøet i tre vinterdøgn, formentlig i 1854, op til den 13. december, Lucia-dagen. Døgnene er ikke sammenhængende, men i løbet af hver af dem udfoldes en side af jernets væsen: metallet, der giver næring til bjergværksegnens mennesker, våben til Sverige krige - og den røde farve til blodet, der er sæde for lidenskab, den erotiske og den religiøse.

Steffan er nok hovedperson i romanen, og han og hans kammerater færdes i landskabet, handler og hører beretninger. Men det stof, der formidles i bogen, er så omfattende, at intet menneske kan erfare det på så kort tid, så man bør snarere forestille sig, at hans sind er det spejl, der reflekterer de verdener, der berettes om. Steffan er således både del af miljøet, og uden for i kraft af sin vanførhed og hans families mere principielle interesse i de spørgsmål af økonomisk art, der optager egnen her i tiden for den gryende industrialisme og de store revolutioner inden for transportsystemerne, der berører de gamle brugs muligheder for at overleve i deres hidtidige form dybt.

Steffan overværer den første dag et møde blandt bjergværksejerne, brukspatronerne, hvor deres problemer og disses historie og løsningsmuligheder diskuteres. Her gives lange redegørelser, der ikke fremmer romanhandlingen, men afdækker miljøets egenart og vanskeligheder i en slags dybtgående feature. Den anden aften meddeles fortællinger af Sveriges krigshistorie, og den sidste aften udfoldes den religiøse folkedigtning og romantiske kærlighedspoesi, alt under meddelelse af mange citater.

Mellem disse store blokke af realia færdes de unge mennesker i det vinterlige Värmland, besøger en række mennesker i hytter og på herregårde, så der er nok en slags handling, men ingen intrige i almindelig forstand.

Bogens utrolige stoffylde meddeles ofte i montageagtige sammenkædninger af facts og digtning, og indfører herved en metode, der ikke hidtil er kendt i dansk digtning, og som korresponderer med tidens eksperimenterende film og teater, samt det ekspressionistiske maleri. En genrebetegnelse er svær at angive, så derfor bruger man det rummelige: roman, men montage ville være bedre - også med tanke på den senere, danskudviklede radiomontage, i hvis bedste værker alle håndte stof komponeres til en helhed.

Det blev før sagt, at hovedpersonen er Steffan, men det er mere præcist at sige, at det er jærnet selv - derfor giver de andre titler i tetralogien god mening: guld, ilden og ordet - der antyder en lutringsproces. At gøre et stof eller et element til den centrale størrelse i et værk peger i retning af det overpersonlige og efterindividuelle, der ligger i det moderne massesamfund - demonstreret i Kiddes samtid af den store krig med millioner af tabte, men også i en analytisk søgen mod tilværelsens og samfundets basale kræfter. Her demonstreres, at jærnet indgår i og forbinder mange sammenhænge, større end den enkelte, selvom de ofte opfattes som jegets dybeste og personligste anliggender. I *Jærnet* står alt for fald: den gamle jernværkskultur og de lidenskabelige mennesker, ligesom Sveriges historie er præget af krig og død. Undergangen er

livets vilkår, og det spørgsmål der blev stillet af kritikeren Valdemar Vedel ved Kiddes debut, om ikke livet havde den højeste ret og det sidste ord, bliver her i forfatterskabets sidste værk besvaret med et rungende 'Nej!' - livet er en proces, ofte en vulkansk, glødende strøm, hævet over den enkelte lille skikkelse, der spiller en tid på scenen for så at vejres bort. Svaret på Vedels spørgsmål er blevet rigt orkestreret og flyttet fra en individuel horisont i en variation over de grundlæggende temaer, men der er tale om en udvidelse af svaret, Vedel fornemmede at Kidde gav, ikke om et andet. I samtiden gav flere buddhistisk prægede forfattere, bl.a. nobelpristageren Karl Gjellerup (1857-1919) og Ernesto Dalgas tilsvarende svar på de store spørgsmål.

Sproget i *Jærnet* er meget varieret, men oftest højstemt, patetisk og lyrisk. Det er ofte uanskeligt i sit symbolistiske ordmaleri og ekspresionistiske (dybde)psykologiske udtryk og collageagtige teknik. Bogen fuldender den danske symbolisme og griber ind i ekspresionismen, hvor den står alene i dansk litteratur i kraft af sit kunstneriske format, og den når et internationalt niveau i sin vilje til at skabe en ny form - som intet andet dansk værk i sin tid. I denne sammenhæng er den tidligere nævnte Ernesto Dalgas en parallel med sin filosofiske og kosmiske roman *Dommedags Bog* (posthumt 1903).

Samtidens kritik er meget præget af forfatterens død, og omtalen af *Jærnet* indgår oftest i sammenfattende forfatterskabsportrætter. Dette slører i nogen grad den forvirring og rådvildhed, værket efterlod anmelderne i. Chr. Rimestad i *Politiken* (27.11.1918) er mest forvirret og foruroliget over Steffans tilsyneladende svage personlighedsdannelse - og sætter sin lid til, at der sikkert ville være kommet en afklaring i næste bind. Valdemar Vedel, der havde fulgt forfatterskabet fra dets første begyndelse, er i sin nekrolog over Kidde i *Nationaltidende* (25.11.1918) også urolig over, at forfatteren i sit sidste værk havde bevæget sig så langt fra "Dagens Børn" i sin dybdeboring i fjeldet og sindet. Han håber sluttelig, at læserne vil finde frem til Kiddes "sære, syge, men saa kunstnerisk samvittighedsfulde og ofte sjæleligt dybe, moralsk høje Digtning". Tidens kristelige kritik (fx Oscar Geismar i sit essay "Harald Kidde" i: *Hovedtræk af Nordisk Digtning i Nytiden. Danmark*, redigeret af Ejnar Skovrup, 1920), søgte at inddrage forfatteren som "Profet" og værket som et Guds tegn i skyerne til "Forkyndelse af Evighed".

Villy Sørensen tolker i sit tidligere omtalte essay bogen meget snævert seksuelt og ser kun, at gamle konflikter i forfatterskabet er brudt op igen - og slet ikke den helt nye tematik og Steffans rolle som bærer af bevidsthedsstrømmen snarere end som individuel person, som kan tolkes restløst psykologisk.

I 1990 kom *Jærnet* i serien *Danske Klassikere*, udgivet af Knud Bjarne Gjesing. I sin efterskrift læser han værket ind i Kiddes forfatterskab og søger at fastholde bogen som en sprængt udgave af en klassisk dannelsesroman, skrevet på tidens betingelser. Synspunkterne er perspektivrige, og udgaven suppleres med nyttige noter og oversigter over de historiske tildragelser, især Sveriges krigshistorie.

Enhver kan nu begive sig ind i Kiddes (og også Selma Lagerlöfs) Värmland som billede på verden som den ser ud, dengang, nu og altid.

Forfatterskabets modtagelse og efterliv

- [Kritikken](#)

[...] må dette Sekels Digttere, der begyndte som små Elskovssangere, ende som store Gudsbesyngere.

Harald Kidde,

(Harald Kidde i enquete i tidsskriftet *Litteraturen*, 1918)

Redegørelsen for den samtidige kritik af Kiddes bøger er indarbejdet som en del af værkarakteristikken i afslutningen af analyserne af de enkelte bøger, så det følgende rummer blot mere sammenfattende skildringer af forfatterskabet.

Som Kiddes forfatterskab ikke var meget læst i hans egen tid, har hans indflydelse på samtidens og eftertidens litteratur været beskednen. Der er dog én undtagelse: *Helten* har været flittigt læst i vide kredse, og den har inspireret til en af efterkrigstidens mest læste romaner, Martin A. Hansens (1909-55) *Løgneren* (1950). Hovedpersonen, degnen Johannes Vig og hans Sandø er direkte efterkommere af Clemens Bek og hans unavngivne ø. Begge går ind i en tradition for tænksomme og ydmyge helte fra Blichers "Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog" (1824) og Dalgas' Salomon Simonsen i *Lidelsens Vej* (1903). Den sidste så meget desto mere som familierne Dalgas og Kidde (fædrene) var omgangsvener.

Interessen for Kiddes forfatterskab - især for *Helten* - fik en kort opblomstring i den religiøst optagne og antiintellektualistiske Heretica-bevægelse i sidste halvdel af 1940'erne, hvor skyld og soning stod på dagsordenen, en optagethed, der fik et langt liv særlig på de højskoler og seminarier, hvor også Jakob Knudsens (1858-1917) forfatterskab blev dyrket. Villy Sørensen, som med essayet "Det forgudede traume" (*Hverken-eller*, 1961) havde slået interessen for Jakob Knudsen ned for en årrække, havde allerede i sin *Digtere og dæmoner* (1959) i det store Kidde-essay "Erindringens digter" sat forfatterskabet så meget på plads i de indflydelsesrige kulturradikale kredses bevidsthed, at det næppe har overlevet i forskning og undervisning - en undtagelse er Niels Kofoeds forskning (*Den nostalgiske dimension*, 1980), en række artikler i årbogen *Danske Studier*, hovedsagelig i 1970'erne, samt Knud Bjarne Gjesings indsats i de senere år.

Kiddes hovedværk *Jærnet* blev genudgivet i 1990, men den første udgave blev oversat og den anden kom for sent til at påvirke den danske prosamodernisme, hvad der ellers skulle synes naturligt, bogens kvalitet og eksperimentelle karakter taget i betragtning.

Alt i alt: Kiddes forfatterskab opfattes oftest som tungt og sørgmodigt, som "Sang af Sorg", som indskriften med et citat fra *Jærnet* (fx s. 235) lyder på mindstenen for digteren, anbragt i Vejle Nørreskov.

Kritikken

Kunsten hos mig må man godt angribe, men ikke må man sige, at Indholdet er *Stemninger* og flygtige, kapriciøse Indfald - ikke Kamp, men Leg. - Så må jeg protestere ...
(Kidde i brev til Henri Nathansen, 22.11.1904)

Valdemar Vedel var Kiddes litterære vejleder fra før debut'en og senere hans kritiker i *Tilskueren* til og med nekrologen i 1918.

Jens Marinus Jensen udsendte i 1924 *Harald Kidde. Bidrag til hans Biografi* (ny forøget udgave 1948). Det er en traditionel skitse, hvis største værdi er fortællingen om Kiddes halvbroder, Johan Plesner. Senere (1934) udsendte skolekammeraten og forfatteren Niels Jeppesen et første forsøg på en samlet skildring af Kiddes liv og forfatterskab (*Harald Kidde og hans Digtning*), tilsat (mange) personlige minder fra skoletiden og senere. Dette er en god, indforstået og samtidig kilde, brugt som sådan i nærværende forfatterportræt.

Mellem disse to værker skyder sig Kidde-portrættet i vennen Henri Nathansens bog

Portræstudier (1930) ind, der bringer to breve fra Kidde til Nathansen, begge skrevet i Sverige, i 1905 og 1916, især om glæden ved Sverige, almindelige (økonomiske) forfatterproblemer og venskabsforsikringer. Det første egentlige forfatterskabsportræt gives af Jørgen Bukdahl i essayet "Det moralske Gennembrud" i *Det moderne Danmark* (1931), der fortsætter og udvikler Chr. Rimestads opfattelse fra efterskriften til *Vandringer* (1920), at Kiddes hovedinspirationskilde var Søren Kierkegaard.

Derefter koncentrerer den kritiske interesse sig om *Helten*. Der er fire afgørende essays i årbogen *Danske Studier*: i 1966 analyserer Jørgen Egebak i "Studier i Harald Kiddes "Helten" romanen med vægt på lysmetaforikken, i 1968 gennemgår Alfons Höger i ""Helten". En tendensromans tilblivelse" slutningen af bogen ud fra den hypotese, at fortællingen om den hjemvendte sømand er værkets vækstpunkt - hvad Otto Asmus Thomsen i 1970 tager udgangspunkt i i sit essay "Helten og hans ø". Her fremdrager han Kiddes fortælling "Shibbôleth" (*Tilskueren*, juli 1910, ikke siden optrykt), hvor Clemens Beks navn og sted nævnes første gang. I øvrigt berettes grundigt om tilblivelse og inspirationskilder til bogen. Christian Kock skriver i 1976 et stort essay om "Meningen med *Helten*", hvor han ud fra symbolbegrebet i forhold til størrelserne 'centrum' og 'periferi' analyserer væsentlige træk i fortællingen og herunder gør den iagttagelse, at bogen skifter holdning til værdierne undervejs. Dette bringer ham i polemik med Villy Sørensens tidligere nævnte essay i *Digtere og dæmoner*, der taler om én helhedstendens i *Helten*: "den resignerede livsfortolkning Clemens Bek repræsenterer". Kock diskuterer også i detaljer Jørgen Bonde Jensens tolkning i efterskriften til hans udgave af *Helten* (1963), der ser romanen som et vidnesbyrd om striden mellem kød og ånd.

De forskellige fortolkninger samles og diskuteres i Niels Kofoeds tidligere nævnte værklæsning fra 1980, *Den nostalgiske dimension*, der må betragtes som hovedvejen ind i dette værk.

Der findes selvstændige Kidde-essays i tre af de fire udgaver af samleværket *Danske digtere i det 20. århundrede*. I 1951 skriver Jørgen Helger et kombineret forfatter- og forfatterskabsportræt, der sætter Kidde i forbindelse med den tyske litteratur i første halvdel af det 20. århundrede. 1965 causerer Johannes Møllehave i essayet "Religiøs Tydning og Protest" over en række mindre forfattere fra perioden, specielt Harald Kidde og J. Anker Larsen. Særlig fremhæves temaet syndefaldet, seksuelt forstået. 1980 får Kidde igen et særligt essay, skrevet af Chr. Kock. Her fremhæves som et gennemgående projekt i såvel romaner som breve, at for Kidde var det at skrive led i en erkendelsesproces, der udviklede sig fra værk til værk, uden at han havde fastlagt en bestemt kurs fra begyndelsen. Dette synspunkt præger også nærværende portræt - og det er en følge af den nyere litteraturforsknings interesse for at se et helt forfatterskab i sammenhæng snarere end forfatterskæbnet. Endelig skriver Knud Bjarne Gjesing i 2002 i et kort essay bl.a., at Kidde i sine eksperimenter var så radikal, at han overskred sin tid og modernismen med, især med *Jærnet*, som Gjesing udgav i 1990 med en efterskrift, der er den til dato bedste tilgang til værket.

Gjesing har også leveret et koncentreret essay om Kiddes forfatterskab i Benedicte Kieler og Klaus P. Mortensen (red.): *Litteraturens stemmer* (1999), mens Henrik Schovsbo i *Dansk forfatterleksikon* (2001) har skrevet artikler om Harald Kidde, *Aage og Else*, *Helten* og *Jærnet*.

Tekstoplysninger

Harald Kiddes værker bringes efter førsteudgaven, undtagen *Jærnet* der citeres efter den tekstkritiske udgave i serien *Danske Klassikere* ved Knud Bjarne Gjesing (1990), og samlingen *Parabler*, der citeres efter Cai M. Woels samling (1953). Der er ikke foretaget

Harald Kidde,

tekstsammenligning mellem disse udgaver og evt. senere optryk.

Bibliografi

[Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi](#)

- [Værker](#)
- [Udgaver](#)
- [Litteratur om Harald Kidde og hans forfatterskab](#)

Værker

Sindbilleder (kortprosa), 1900

Aage og Else (roman), bd. I: *Døden*, 1902, bd. II: *Livet*, 1903

Luftslotte (kortprosa), 1904

De Blinde (roman), 1906

Loven (roman), 1908

Den Anden (roman), 1909

De Salige (roman), 1910

Helten (roman), 1912

Jærnet. Roman om Järnbäraland, 1918

Udgaver

Vandringer (blandede skildringer), med efterskrift af Chr. Rimestad, 1920

Artikler og Breve, udgivet af Jens Marinus Jensen, 1928

Parabler (kortprosa), udvalgt og med efterskrift af Poul P.M. Pedersen, 1948

Parabler (kortprosa, ikke tidligere i bogform), med efterskrift af Cai M. Woel, 1953

Helten (roman), forsynet med efterskrift af Jørgen Bonde Jensen, 1963

Jærnet. Roman om Järnbäraland, tekstudgivelse og efterskrift af Knud Bjarne Gjesing, noter i samarbejde med Thomas Riis, *Danske Klassikere*, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 1990

Litteratur om Harald Kidde og hans forfatterskab

Jens Marinus Jensen: *Harald Kidde. Bidrag til hans Biografi*, (heri: "Bidrag til en Kidde-Bibliografi"), 1924, forøget udgave 1948

Cai M. Woel: *Arbejder af Harald Kidde. Bibliografisk Fortegnelse*, 1925

Harald Kidde,

Christian Rimestad: "Hos Harald Kidde" i: *Digtere i Forhør*, 1906, s. 69-73

Charles Kent: "Harald Kidde" i: *Edda*, bd. XI, 1919, s. 281-308

Otto Geismar: "Harald Kidde" i: *Hovedtræk af Nordisk Digtning i Nytiden. Danmark*, redigeret af Ejnar Skovrup, 1920

Henri Nathansen: "Harald Kidde" i: *Portrætstudier*, 1930, s. 86-104

Jørgen Bukdahl: "Det moralske Gennembrud. Harald Kidde" i: *Det moderne Danmark*, 1931, s. 222-239

Niels Jeppesen: *Harald Kidde og hans Digtning*, 1934

Jørgen Helger: "Harald Kidde" i: *Danske Digtere i det 20. Århundrede*, bd. I, 1951, s. 167-178

Jacob Paludan: "Lysstraalen fra Anholt" i: *Litterært Selskab*, 1956

Johannes Møllehave: i "Religiøs Tydning og Protest" i: *Danske digtere i det 20. århundrede*, bd. I, 1965, s. 202-217

Villy Sørensen: "Erindringens digter. Harald Kidde" i: *Digtere og dæmoner*, 1959, s. 41-83

Astrid Ehrencron-Kidde: *Hvem kalder. Fra mine erindrings lønkammer*, 1960

Jørgen Egebak: "Studier i Harald Kiddes "Helten"" i: *Danske Studier*, 1966, s. 75-95

Alfons Höger: ""Helten". En tendensromans tilblivelse" i: *Danske Studier*, 1968, s. 63-74

Alfons Höger: *Form und Gehalt der Romane und kleineren Erzählungen Harald Kiddes*, 1969

Otto Asmus Thomsen: "Fra Vejle til Värmland. Harald Kiddes opbrud fra fødebyen" i: *Vejle Amts Aarbog*, 1969

Otto Asmus Thomsen: "Harald Kidde-manuskripter" i: *Fund og Forskning i Det kongelige Biblioteks Samlinger*, XVI, 1969, s. 148-150

Otto Asmus Thomsen: "Helten og hans ø" i: *Danske Studier*, 1970, s. 112-123

Christian Kock: "Meningen med *Helten*. En studie i symbolik" i: *Danske Studier*, 1976, s. 49-75

Niels Kofoed: *Den nostalgiske dimension. En værk gennemgang af Harald Kiddes roman Helten*, 1980

Christian Kock: "Harald Kidde" i: *Danske digtere i det 20. århundrede*, bd. I, 1980, s. 259-274

Jørgen Egebak: "Logikken i Harald Kiddes "Jærnet"" i: *Danske Studier*, 1992, s. 26-58

Knud Bjarne Gjesing: "De nedrige steder. Harald Kidde. *Helten*" i: *Læsninger i Dansk Litteratur*, bd. 3, 1997, s. 146-163

Knud Bjarne Gjesing: "Harald Kidde" i: *Litteraturens Stemmer*, 1999, s. 301-304

Klaus Rifbjerg: "Pælen i kødet" i: *Digtere til tiden*, 1999, s. 15-21

Harald Kidde,

Henrik Schovsbo: "Harald Kidde", "Aage og Else", "Helten" og "Jærnet" i: *Dansk forfatterleksikon*, 2001

Knud Bjarne Gjesing: "Harald Kidde" i: *Danske digtere i det 20. århundrede*, bd. I, 2002, s. 170-176

Derudover henvises til Svend Dahl: *Dansk skønlitterært forfatterleksikon 1900-1950*, bd. 1-3, 1959-64 og til Dansk lærerforeningens on-line bibliografi over dansk litteratur

(www.dlb.dansklf.dk/forfattere).

Henrik Schovsbo

Henrik Schovsbo, fhv. lektor